

ЗАПОЗИЧЕННЯ У СКЛАДІ АНГЛОМОВНОГО ВІЙСЬКОВОГО ЛЕКСИКОНУ

У статті проведено дослідження іншомовних запозичень у військовій підмові в діяхронічному аспекті. У статті встановлюються кореляції між військовими історичними подіями та поповненням військового лексикону словами іншомовного походження. Визначаються процеси асиміляції запозичень і типи словотворення.

Одним із чинників, який забезпечує розвиток мови, є іншомовний вплив, що виявляється в процесі запозичення нових понять і лексичних одиниць. Явище запозичення пов'язане зі зовнішніми факторами розвитку мови, оскільки воно виражає мовні контакти, що виникають внаслідок спілкування між носіями мови. Однак під впливом зовнішніх щодо мови причин запозичення, вступаючи у взаємодію із мовними одиницями мови-реципієнта, зазнають змін або ж різних форм освоєння в цій системі, що зумовлені вже не зовнішніми чинниками, а внутрішніми. Отже, в процесі запозичення відбувається взаємодія зовнішніх і внутрішніх факторів розвитку мови.

Лексика є найбільш рухливою і проникливою для іншомовних запозичених слів мовною підсистемою. Відкритий характер та динамізм лексики особливо чітко спостерігаються при вивченні її історичного розвитку.

Дослідження запозичених лексичних одиниць здійснюється за декількома напрямками: вивчення причин і джерел запозичень, аналіз лінгвальних характеристик запозичених лексем та ступеня їх асиміляції у мові-реципієнті. Запозичені елементи підлягають адаптації до умов фонетичної, граматичної, семантичної та графічної систем мови-реципієнта. Як зазначає Я.А. Голдованський, на шляху до повного лексичного засвоєння слово проходить три етапи:

- 1) етап інновації, первісного вживання слова в контексті мови-реципієнта;
- 2) етап віртуалізму, розповсюдження слова серед невеликої групи носіїв мови;
- 3) етап неологізму, вживання слова більшістю носіїв мови-реципієнта [1: 18].

Ступінь асиміляції лексичної одиниці може варіюватися: від повного її несприйняття до повного її включення до мовної парадигми, тобто повної граматичної інтеграції слова, що залежить від певних екстралінгвальних та лінгвальних чинників.

Англомовні військові лінгвальні інновації ХХ – початку ХХІ століття складають одну з найбільш значних соціофункціональних лексичних груп цього періоду. У зв'язку з цим постають актуальні питання визначення шляхів поповнення військового лексикону, одним із яких є процес запозичення.

Метою статті є дослідження іншомовних запозичень у складі англомовного військового лексикону в діяхронічному аспекті. Мета роботи зумовлює необхідність вирішення таких завдань:

- визначення екстралінгвальних чинників, що впливають на процес запозичення іншомовних лексичних одиниць у військовій сфері;
- встановлення кореляцій між військовими історичними подіями та поповненням військового лексикону запозиченими словами;
- виявлення процесів асиміляції запозичень і типів їх словотворення у військовій підмові.

Об'єктом дослідження слугують військові запозичені лексичні одиниці, які увійшли до англійської мови протягом ХХ – на початку ХХІ століття. Предметом вивчення є структурні й семантичні особливості іншомовних запозичень у військовій підмові.

Матеріалом дослідження виступають дані, зафіксовані словниками Д. Алджео [2], Р. Боуера [3], П. Діксона [4]. Приклади лексичних одиниць, що наводяться у статті, знаходять відбиття у вищезазначених лексикографічних джерелах і супроводжуються приблизними датами входження до мови.

Під військовим терміном ми розуміємо слово або словосполучення, яке співвідноситься з певним поняттям у галузі військової справи (військової науки, техніки, життєдіяльності військ і под.) і є обмеженим спеціальною сферою вживання в значенні, регламентованим його дефініцією. До військової нетермінологічної лексики відносяться різні соціально-функціональні класи слів, які використовуються в мовленні військових у неофіційному спілкуванні, і які ми об'єднуємо під терміном "жаргонізм".

Екстралінгвальний підхід до походження та еволюції військової лексики дає можливість виявити причинну зумовленість вживання того чи іншого іноземного слова у мові військових і отримати таким чином нові дані про створення й семантику військових термінів і жаргонізмів. Проведене нами соціолінгвістичне дослідження англомовних військових лінгвальних інновацій ХХ – початку ХХІ століття виявило певні кореляції між розвитком окремих галузей військової справи, військовими історичними подіями та поповненням військового лексикону термінами й жаргонізмами іншомовного походження (таблиця 1).

Таблиця 1

Розподіл запозичених військових лінгвальних інновацій у відповідності до синхронних зрізів

Війни і військові конфлікти	Синхронні зрізи	Заг. кіль-ть військ-их термінів	Запозичені військові терміни	Заг. кільк-ть військ. жарг-ів	Запозичені військові жаргонізми

		1900-13	33	4	12%	7	–	–	
	World War I	1914-18	134	9	7%	263	12	5%	
		1919-38	57	6	10%	6	–	–	
	World War II	1939-45	374	42	11%	405	8	2%	
		1946-49	77	–	–	7	–	–	
	The Korean War	1950-53	60	–	–	135	14	10%	
	The Vietnam War	1954-75	217	1	1%	449	8	2%	
		1976-90	138	3	2%	135	1	1%	
	War on Terrorism	Gulf War I	1991-95	105	–	–	197	7	3%
		Afghanistan Campaign	2001	40	2	5%	–	–	–
		Gulf War II	2003-07	45	–	–	12	–	–
			1280	67	6%	1616	50	3%	

Військові термінологічні запозичення складають приблизно 6 %, а військові жаргонізми іншомовного походження – 3 % від загальної кількості англійських військових лінгвальних інновацій – термінів і жаргонізмів відповідно. Найбільш активно процес запозичення відбувається у першій половині ХХ століття. Цей факт пов'язаний, перед усім, із нерівномірним розвитком різних галузей військової справи. Так, на початок ХХ століття припадає стрімкий розвиток авіації, у зв'язку з чим поповнення англійської військової термінології відбувається значною мірою завдяки запозиченням із французької мови, що зумовлюється ведучою роллю Франції у процесі становлення авіації на той час. Такі лексичні одиниці, як *aerobatics*, *barrage*, *gyroplane*, *pique*, *virage*, входять до складу англійської військової термінології й заповнюють семантичні лакуни внаслідок необхідності номінації об'єктів навколишньої дійсності.

Під час Першої світової війни військовий термінологічний лексикон поповнюється такими французькими лексемами як *camouflage*, *flechette*, *pacifism*. Лише окремі слова запозичуються з німецької мови, наприклад, *Fokker*, *Immelmann (turn)*, *Zeppelin*.

Наступний історичний період – 1939-1945 роки – характеризується подальшим розвитком бронетанкової техніки, артилерії, що зумовлює появу в англійській військової термінології лексем *panzer*, *flak*.

Більшість запозичень періоду Другої світової війни приходять до англійської мови з німецької й позначають:

- 1) характер ведення військових дій: *Anschluss*, *Blitz*, *Blitzkrieg*;
- 2) військові підрозділи: *Abwehr*, *Gestapo*, *Luftwaffe*, *Wehrmacht*;
- 3) зброю: *teller-mine*, *Vergeltungswaffen*, *Jägerfaust*;
- 4) військову техніку: *Panzerkampfwagen*, *Messerschmitt*, *Junkers*.

У цей же період до англійської мови входять російські терміни *partisan*, *stormovik*, *Yakovlev*, *Ilyushin*, а також *flying katjusha*, що було пов'язане з використанням радянськими штурмовиками ІЛІ-2 таких самих ракетних снарядів, які застосовувались на установках Катюша.

Як і в попередні часи французька мова продовжує постачати терміни, пов'язані з авіацією та предметами повітроплавання: *astronautics*, *pilotage*, *stratostat*, *volplane*.

У цей же період набувають розповсюдження японські запозичення *kamikazer*, *Yamato*, *Kawasaki*.

Під час війни у В'єтнамі широко відомим стає слово *Vietcong*.

У другій половині ХХ століття в процесі поширення міждержавних контактів окремі назви зброї, військових підрозділів іноземних армій починають вживатися американськими і британськими військовими, наприклад, назва російського військового підрозділу особливого призначення *Spetznaz*, російського винищувача *Sukhoi*, російської снайперської гвинтівки *Dragunov*, автомата *Kalashnikov*, назва німецького пересувного засобу піхотинців *Marder*.

Процес запозичення іншомовної лексики відбувається й у сфері англійської військової субстандартної лексики. Час проникнення тієї чи іншої іншомовної лексичної одиниці до англійської мови корелює з періодами активних військових дій за участю англо-американських військ.

Більшість військових неологізмів-жаргонізмів іншомовного походження часів Першої і Другої світових війн походять з німецької мови і позначають:

- 1) військовослужбовців: *Fritz*, *Hans*, *Heine*, *kraut* (WW I);
- 2) військові дії: *strafe* (WW I), *Fritzkrieg* (WW II);
- 3) зброю і військову техніку: *kraut outfit*, *minnehaha* (WW I), *wuwa* (WW II);
- 4) укріплення, укриття: *Rathskeller* (WW I).

Для переважної більшості цих запозичень в англійській мові притаманною є негативна конотація. Причини такого явища зумовлені екстралінгвальними чинниками та мають історичні корені, про що свідчить, наприклад, вживання британськими та американськими військовими образливих найменувань ворога та його країни.

Інші запозичення періоду Першої та Другої світових війн приходять з французької мови й позначають військовослужбовців: *boche*, *poilu*, *parafemme*.

Широко відомими стають лексеми японського походження *baka (bomb), banzai*.

Слова, що увійшли до англомовної військової субстандартної лексики під час **Корейської війни** позначають специфічні поняття й реалії, пов'язані з країною, в якій відбувалися військові події, а також з Японією, де військовослужбовці проводили короткочасові відпустки, лікувалися й відпочивали після участі в бойових діях у Кореї. До запозичень цього періоду належать такі лексеми, як: *johong* = 'їжа, рис', *skoshi* = 'маленький', *toksan* = 'значна кількість', *tombi* = 'сигарета', *honcho* = 'лідер', *hooch* = 'бункер, будья-яка будівля', *chogie* = 'нести', *cuta chogie* = 'випадати', *cutta cutta* = 'іму', *hyakoo* = 'ночнішати, незабаром', *ichiban* = 'найкращий, номер один', *idewa* = 'іди сюди', *moose* = 'подруга', *papa-san* = 'бос'.

Такі іноземні слова зберігають риси свого іншомовного походження у вигляді звукових, орфографічних, граматичних і семантичних особливостей, які не є притаманними правічним словам мови-реципієнта. Вони позначають властиві іншому народу і країні поняття й залишаються в ролі екзотизмів в англійській мові.

Деякі лексеми перейшли до складу англомовних військових жаргонізмів із в'єтнамської мови під час військових подій у В'єтнамі. Військовослужбовці, як правило, запам'ятовували і вживали слова, що були необхідними у спілкуванні з місцевим населенням, наприклад, *em* = 'брат, друг', *dung lai* = 'стояти', *dich* = 'мертвий', *chu-hoi* = 'здаватися', *ap* = 'село', *bo doi* = 'солдат в'єтнамської армії', *di di tau* = 'швидко пересуватися'.

Наприкінці ХХ століття в мові військових, а також журналістів, які вели репортажі з місця військових дій в Афганістані й Іраку, почали вживатися слова арабського походження, пов'язані з реаліями арабського світу: *jihad* = 'священна війна', *tujahideen* = 'партизан мусульманин', *chagul* = 'бак для води', *dhow* = 'вітрийний корабель', *sabkha* = 'тверда поверхня висохлого дна озера', *wadi* = 'висохле дно річки', *zariba* = 'захисна загорода'.

При переході до мови-реципієнта іншомовні запозичення починають видозмінюватися у відповідності до її законів. Науковці виокремлюють декілька рівнів асиміляції запозичених слів: графічна, фонетична, морфологічна асиміляція [5: 69].

Запозичені слова, як правило, передаються на письмі графічними знаками, які існують у мові-реципієнті та змінюють свою графічну форму:

pacifisme (Fr) > *pacifism* (Engl), *pacifiste* (Fr) > *pacifist* (Engl), *kaputt* (Germ) > *kaput* (Engl), *strafen* (Germ) > *strafe* (Engl), *Сухой* (R) > *Sukhoi* (Engl).

Деякі іншомовні лексичні одиниці зберігають своє оригінальне написання, наприклад, *Vergeltungswaffen* (Engl), *Auftragstaktik* (Engl), *Sturmgeschutz* (Engl).

Ступінь фонетичної асиміляції варіюється й залежить від того, наскільки близькими за своїм походженням є мова-постачальник нової лексичної одиниці й мова-реципієнт. У споріднених мовах іншомовне слово передається доволі точно. У випадку, коли запозичене слово складається зі звуків, що не є притаманними для мови-реципієнта, вони замінюються найбільш близькими звуками, що існують у мові, наприклад, *Schnorchel* (Germ) > *snorkel* (Engl).

Одним із видів фонетичної асиміляції є зміна акцентної структури слова. Так, у французьких запозиченнях в англійській мові словниковий наголос, як правило, зміщується з останнього складу на перший:

*camouf`lage* > `camouflage, *barr`age* > `barrage, *piqu`e* > `pique.

Найбільш значних змін графічної й фонетичної форми зазнають запозичення з японської й корейської мов:

uchi (Jap) = house > *hooch* (Engl), початковий звук [h], можливо, вживається за асоціацією зі словом *hut*;

skoshi (Kor) = small > *skosh* (Engl).

Морфологічну асиміляцію розглядають за граматичними категоріями. Більшість запозичень у сфері військової лексики належать до лексико-граматичного розряду іменників. Загальновідомим є той факт, що іменники завжди приймаються легше, ніж прикметники або дієслова.

Одним із показників ступеня лексичної асиміляції запозичених слів у новому для них мовному середовищі є їх словотворча активність [6: 35]. Лексичні одиниці поступово адаптуються в новій для них мовній системі, асимілюються фонетично, набувають семантичної самостійності та продуктивної сили і стають потенційними засновниками нових слів.

Деякі запозичені військові термінологічні лексеми створюють деривати шляхом суфіксації:

camouflage (Fr) > *camouflageable, camouflager, camouflagic*;

fleche (Fr) > *flechette* ;

pacifiste (Fr) > *pacifistic, pacifistically*.

В англомовній військовій лексичній існують запозичення (терміни й жаргонізми), створені шляхом скорочення, наприклад,

Blitzkrieg (Germ) > *Blitz*;

Flieger abwehr kanone (Germ) = *Flieger* aircraft (flyer) + *Abwehr* defense + *Kanone* gun cannon > *flak*;

Stamm Lager (Germ) > *stalag*;

Sauerkraut (Germ) > *kraut* (sl);

Wunderwaffe (Germ) = wonder weapon > *wuwa* (sl);

camouflage (Fr) > *cammi* (sl);

STUKA (*Sturzkampflugzeug*) = dive-bomber.

Найбільшу активність у словотворенні виявляють лексеми *kraut, blitz, flak, krieg*, створюючи нові слова шляхом словоскладання:

krautfish (sl), *krautland* (sl), *kraut outfit* (sl), *kraut ship* (sl) (1910–20);

blitzkrieg, blitzbuggy (sl), *blitz wagon* (sl), *blitzly* (sl), *blitzed out* (sl), *roblitz* (sl) (1939–45);

Fritzkrieg (sl), *meteorskrieg* (sl), *sitzkrieg*, *peacekrieg* (1940–45);
flak happy (sl), *flak suit* (sl), *flak jacket* (sl), *flak shack* (sl) (1940–45).

Окремі неологізми являють собою дослівний переклад іншомовних запозичень. Таким чином в англомовній військовій термінології виникли лексеми *storm troops* < *Sturmtruppen* (Germ), *bloodbath* < *Blutbad* (Germ), *teller-mine* < *Teller* (Germ) = *plate*, *Devil Dogs* < *Teufelshunder* (Germ), німецьке призивське моряків.

Лексико-семантичне словотворення також відображає процес асиміляції запозичень. Назви бойової техніки (*Fokker*), фігур вищого пілотування (*Immelmann*), призивськи людей (*Fritz* (Germ) = Friedrich, *Hans* (Germ), *Heine* (Germ) = Heinrich, *poilu* (Fr) = hairy (thick whiskers) (1940–45) будуються на метонімічному переносі.

Прикладами метафоричного переносу є запозичення з японської мови *baka* (Jap) = 'дурний, нерозумний', > *baka* (бомба), корейської мови *cuta chogie* (Kor) = 'випадати' > *cuta chogie* (знижувати ранг).

Проведений аналіз англомовних запозичених військових лінгвальних інновацій дозволяє дійти певних висновків:

– процес запозичення іншомовних лексичних одиниць у військовій сфері зумовлюється екстралінгвальними чинниками (етапами розвитку військових галузей і війнами та військовими конфліктами), а також внутрішньомовними чинниками (необхідністю позначання нових понять і реалій);

– більшість запозичень проникає до англомовної військової термінологічної лексики з французької і німецької мов, субстандартна підсистема поповнюється запозиченнями не лише європейських мов, але й східних мов (японської, корейської, арабської);

– процес запозичення відбувається неравномірно, - більшість іншомовних одиниць входить до англійської мови у період Першої та Другої світових війн;

– іншомовні запозичення підлягають процесам графічної, фонетичної та морфологічної асиміляції;

– типами словотворення запозичень є суфіксація, словоскладання, скорочення, метонімічні і метафоричні переноси;

– словотворча активність вихідних основ іншомовного походження, виникнення нових значень у запозичень, їх експресивність є важливими показниками глибини лексичної асиміляції іншомовних слів у системі англомовної військової підмови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Голдованский Я.А. Этапы иншомовного походження в лексичній системі мови-реципієнта // Іншомовна філологія. – Львів. – 1983. – Вип. 69. – С. 17-21.
2. Algeo J. Fifty Years Among The New Words. A Dictionary of Neologisms. – Cambridge: Cambridge University Press, 1991. – 257 p.
3. Bowyer R. Campaign. Dictionary of Military Terms. – Macmillan, Bloomsbury, 2004. – 280 p.
4. Dickson P. War Slang. American Fighting Words and Phrases from the Civil War to the Gulf War. – N.Y., 1994. – 403 p.
5. Кимягарова Р.С. Типы и виды адаптаций заимствованной лексики в русском языке нового времени (XVIII-XX) // Вест. Моск. ун-та. – Сер. 9. Филология, 1989. – № 6. – С. 69-78.
6. Беляева С.А. Словообразовательная активность заимствованного слова // Словообразование и его место в курсе обучения иностранному языку. – Ежегодный межвузовский тематический сборник. – Владивосток: ДВГУ, 1979. – Вып. 7. – С. 34-39.

Матеріал надійшов до редакції 18.04 2007 р.

Василенко Д.В. Заимствования в составе англоязычного военного лексикона.

В статье проведено исследование иноязычных заимствований в военном подъязыке в диахроническом аспекте. В статье устанавливаются корреляции между военными историческими событиями и пополнением военного лексикона словами иноязычного происхождения. Определяются процессы ассимиляции заимствований и типы словообразования.

Vasilenko D.V. War Loanwords in the English Language.

The article deals with the diachronic study of war loanwords. The correlation between historic war events and enrichment of war lexicon by means of words of foreign origin is ascertained. The processes of loanwords assimilation and types of word-building are described.